

Finská poesie k prosemináři

I

<p>Lapin Kouta, kolkko miesi, tuo oli suurin tietäjistä Turjan tunturin takana.</p>	<p>Lapský Kouta,¹ muž temnoty, největším byl z kouzelníků severně od horstev Turjy.²</p>
<p>Kyyt viherti katsehesta, suusta lenti yölepakot, jalan alta ahmat nousi, käden päällä kärpät juoksi, korppi koikkui pääläella, haaskalinnut hartioilla.</p>	<p>Ze zraků se zmije plazí, netopyři z úst létají, v stopách rosomáci běží, hranostaji mu po pažích, havran kráká na temeni, na ramenou mrchožrouti.</p>
<p>Kaikki tiesi, min inehmot, kaikki taisi, min jumalat; ei sitoa sinistä tulta, aarnihautoja avata.</p>	<p>Věděl vše, co lidé znají, uměl vše, co svedou bozi; jen nesvedl plamen modrý spoutat, otevřít poklady.</p>
<p>Läksi tuota tuntemahan Mannun mahtia syvintä.</p>	<p>Jal se hledat moc nejhlubší, kterou země v sobě skrývá.</p>
<p>Kulki teitä tiettömiä, matkoja mitattomia, jäänä järvet, hyynä hyrskyt, tunturit ukonjylynä; parahti Lapissa lapset, kovin koirat vingahteli, meni viima usta myöten, hiilos himmeni kodassa.</p>	<p>Prošel cestou nepoznanou, krácel poutí nedozírnou, vody zmrzly, vzduch pln tříště, v horách nebe metá blesky. Naříkaly lapské děti, lapští psi o překot vyli, severák se v dveře opřel, vychladlo ohniště stanu.</p>
<p>Maahinen majassa nukkui, kuuli kulkevan kovasti, haukotteli, hangotteli, leukapielensä levitti: päin putosi suuret hongat suhun purnun pohjattoman; eipä Kouta, kolkko miesi.</p>	<p>Bytost Země³ v srubu spala, pak zaslechla příchozího, zívla si a protáhla se, hubu zcela otevřela: do ní sosny popadaly, v chřtán kamenný,⁴ jenž beze dna, ne však Kouta, muž temnoty.</p>
<p>Nousi maasta Maan-venyjä: “Ken olet kempi kulkemassa, maan valta vaeltamassa, kun et suuhuni solahda?”</p>	<p>Povstal Země ochranitel: „Kdo jsi, kdo se opovážil, kdo kráčí po mojí říši, aniž do mých úst se skácí?“</p>
<p>Lausui Kouta, kolkko miesi:</p>	<p>Pravil Kouta, muž temnoty:</p>

¹ Zde proprium, avšak v nářečí oblasti Kainuu též apelativum s významem 'čaroděj'.

² Etymologicky souvisí s toponymem Ter, východní částí Kolského poloostrova. Původně *Turja* znamenala východní Laponsko, později již synonymní název k *Ruija/Rutja* (původně jen západní Laponsko, resp. Finmarka) s významem Laponska obecně.

³ Finské *maahinen* znamená obecně nadpřirozenou bytost žijící v podzemí.

⁴ Finské *purnu*, přejímka ze sámštiny, znamená v kamení vyhrabanou díru užívanou jako ochrany potravin před zvěří, tedy jakousi dočasnou spížírnu.

<p>“Olen Kouta kulkemassa, Lappi maata laulamassa, tullut en tänne syötäväksi, tulin tietojen hakuhun.”</p> <p>Umpisilmäinen urahti: “Annoitko oman veresi?”</p> <p>Lausui Kouta, kolkko miesi: “Tein sen poika-polvenani, sain sanan varaväkevän: veri verta vahvistavi.”</p> <p>Homeparta paukahutti: “Murhasitko muut ilosi?”</p> <p>Lausui Kouta, kolkko miesi: “Tein sen miesnä nuorempana, sain sanan varaväkevän: rauta raudan rohkaisevi.”</p> <p>Saven-harmaja saneli: “Kirositko kantajasi?”</p> <p>Lausui Kouta, kolkko miesi: “Tein sen kuolon kynnyksellä, sain sanan varaväkevän: kylmä kylmän karkaisevi.”</p> <p>Sanoi Maahinen sanansa: “Olet Kouta kolmi-lukko.”</p> <p>Kouta kolkosti hymyili: “Kaikki tiedän, min inehmot, kaikki taidan, min jumalat, en sitoa sinistä tulta, manata mennyttä takaisin.”</p> <p>Virkkoi maasta Mannun vanhin: “Rotkohon Rutimon mennös, missä ankara Ajatar liehtoo liekkiä sinistä pyhän päällä aarnihaudan. Saat sa mahdin maan ikuisen, tulet Kouta kaikkieto.”</p> <p>Vavahti kovakin Kouta: “Entä en palanne tieltä?”</p>	<p>„Kouta jsem, po zemi kráčím, zaříkám zemi laponskou, nepřišel jsem stát se soustem, nýbrž hledám nepoznané.“</p> <p>Bezoký na to zavrčel: „Obětuješ vlastní krve?“</p> <p>Pravil Kouta, muž temnoty: „Jako chlapec tak jsem činil, obdržel jsem slova mocná, krev posílí se zas krví.“</p> <p>Plesnivý vous na to vece: „Zavraždils, co milé ti je?“</p> <p>Pravil Kouta, muž temnoty: „Jako mladík tak jsem činil, obdržel jsem slova mocná, ocel kuráž oceli dá.“</p> <p>Jak jíl sivý dále ptá se: „Proklels tu, jež zrodila tě?“</p> <p>Pravil Kouta, muž temnoty: „Sám práh smrti je mi svědkem, obdržel jsem slova mocná, chlad se kalí zase chladem.“</p> <p>Bytost Země uhaduje: „Kouta jsi, třikrát zpečetěn.“</p> <p>Kouta temně pousmál se, „Všechno vím, co lidé znají, umím vše, co svedou bozi, jen nesvedu plamen modrý spoutat, co minulo, vrátit.“</p> <p>Nejstarší syn Země praví: „Jdi do Rutimovy⁵ rokle, kde Ajatar⁶ hrůzostrašná udržuje modrý plamen nad pokladem nejsvětějším. Získáš moc na věky věků, budeš Kouta vševědoucí.“</p> <p>Roztřásl se silný Kouta: „Co když nazpět nevrátím se?“</p>
---	--

⁵ *Rutimo* se ve finském folkloru objevuje jako epiteton constans velkého dubu, asociuje tvrdost. Zde funskce neznámá.

⁶ Démon přinášející smrtelné nemoci.

<p>Pilkkasi Peri-isäntä: “Tahdot tulla kaikkietieto, et antaa elämätäsi!”</p>	<p>Směje se mu vládce země⁷ „Vševědoucím stát-li se chceš, bud' připraven dát svůj život!“</p>
<p>Läksi Kouta kulkemahan, Lapin-linna liikkumahan, Rutjan-koski kuohumahan, Turjan-yö tohisemahan; tähdet tippui taivahilta, maan alla vainajat vapisi, oli tuska Tuonelassa, pelko pirteissä jumalten.</p>	<p>Na cestu se Kouta vydal, lapský hrad se z místa pohnul, finmarský vír⁸ v moři vzkypěl, nocí Turjy kvil se nese; padají i hvězdy z nebes, nebožtíci spí neklidně, v Tuonele jsou obavy, strach je ve světlicích bohů.</p>
<p>Sanoi ankara Ajatar: “Terve Kouta tultuasi! Viikon varroin jo sinua.”</p>	<p>Řekla strašlivá Ajatar: „Vítej, Kouto, po své pouti! Očekávám tě již týden.“</p>
<p>Lausui Kouta, kolkko miesi: “Monet on askaret inehmon, monianne miehen aatos. Lienet vartonut minua, en lie ennen ennättänyt.”</p>	<p>Pravil Kouta, muž temnoty: „Člověk musí mnohé splnit, myšlenky má muž přemnohé. Ačkoli jsi mně čekala, nemohl jsem dřívě přijít.“</p>
<p>Sanoi ankara Ajatar, kuului ääni kuolon yöstä, puun alta, petäjän alta, korven louhien lomasta: “Elon huoli huomisesta, Mana mennyttä manaapi.”</p>	<p>Řekla strašlivá Ajatar, hlas se nesl nocí mrtvých, zpod stromu, zpod borovice, hvozdem, z pláňe kamenité: „Živý starost má o zítřek, zařiká mrtvý minulé.“</p>
<p>Tuo oli Kouta, kolkko miesi, tunsi kaikki tietävänsä, astui rotkohon Rutimon, kulki kuolon porraspuita niinkuin pitkän pilven lonka, niinkuin jäisen kosken kopru; ei hän taakse katsahtanut, katsoi kohden Kalman usta, ei hän kilvan kiirehtänyt, astui askel askeleelta, kun oli tuima Tuonen kulku, elo kuoloa kovempi.</p>	<p>Náhle Kouta, muž temnoty, shledal, nic mu není skryté, vkročil v Rutimovu rokli, krok po hatích stenů vede jako temné mračno táhlé, jako zmrzlá vlna slapů; nepohlédl již nazpátek, hleděl na Kalmova⁹ vrata, nikam už dál nepospíchal, krok za krokem, pomalu jde, těžká je mrtvého chůze,¹⁰ těžší je žít než být mrtev.</p>

II

⁷ Finské *Peri-isäntä* je regionální označení ochránce polí. Zde použito kvůli vztahu postavy k zemi.

⁸ Doslova „peřeje ve Finmarce“, nicméně kolokace odkazuje k Malstrómu či jeho folklorní období v Severním ledovém oceánu.

⁹ *Kalma* - personifikace smrti; vládce říše smrti.

¹⁰ Doslova „Tuoniová chůze“; Tuoni je též jméno vládce říše mrtvých.

<p>Tänään katselin Giotton jaloa kalveansinistä maalausta: Pyhä Fransiskus antaa viittansa köyhälle miehelle. Että köyhä todella oli hänelle Kristus? sitä minä ajattelin, kun osuin bussipysäkille jossa parrakas mies portailla istuen kitisytti vanhaa viulua. Kadulla oli musta baskeri kuin likainen pyytävä käsi, ja likeisillä rattailta teurastamosta saatuja tuoreita luita. Mies soitti Vaienutta viulua, ei kovin hyvin, ei kovin huonostikaan, bussien jyrinässä sitä ei paljon kuullut: tuollaiselta varmaan kuulostaa meidän rukouksemme Jumalasta, yhtä vilpilliseltä. Pysäkillä seisokeli ihmisiä kymmenkunta, ilta oli kolea, jylhä, tummansininen, joku naurahti, yleensä seisovat selin. Kunnes tuli vanha köyhä nainen. Te muistatte. Uhriarkkuun. Puutteestaan. Koko elämisensä. Yhä mietin, miksi niitä jotka ajattelevat vähimpiä veljiään, ei enää nimitetä kristityiksi.</p>	<p>Dnes jsem hleděla na Giottovu vznešenou malbu s blednoucí modří: Svatý František dává svůj plášť chudému. Opravdu mu byl chudý muž Kristem? přemítala jsem cestou na autobusovou zastávku kde zarostlý pán seděl na schůdku a rozvrzával staré housle. Na ulici ležel černý baret jako špinavá natažená ruka, a na nedalekém vozíku čerstvé kosti získané z jatek. Muž hrál Tichou píseň, nepříliš dobře ani moc špatně, v hřmotu autobusů ho nebylo skoro slyšet: jistě tímhle způsobem zní naše modlitba Bohu, stejně falešně. Na zastávce postával lidí tucet, večer byl sychravý, majestátní, tmavomodrý, kdosi se zasmál, převážně stojí zády. Dokud nepřišla stará chudá žena. Vzpomínáte. Do pokladnice. Ze svého nedostatku. Celé své živobytí. Říkám si, proč ty, kteří pamatují na své nejmenší bratry, už dávno nenazýváme křesťany.</p>
---	---

III

<p>Isa haltia maan taivan, Quin caicki olet loonut, Sinä Juhdan, reen ia mös laivan, ihmisil olet soonut, että hö nijden cautta, matcansa taitaisit tehdä, iois, sinä heit edhes wedhät, an warat edhesäns nähä, sinä mös meitä auta, täll edhes otetul retkell, aina ia nykyisel hetkel, sielut ja ruumit kätkel, sanoten Haleluia.</p> <p>Jesu Christe iodhata, meitä nyt tässä matkas, an oikia laita osata, estect edhestäm cadkais, älä meist pois erkane, Waan tygem nopiast rienä, rauhas meit edhes wiene, sinäp tie totinen lienet,</p>	
--	--

engelis jouckom pane,
sulie wihamiesten silmät,
hillidze taivan pilved,
an lakiad ja soveliad ilmad,
nijn mö sinua sijs kijtäm,
sanoten Halleluia.

Pyhä Hengi wirghottaia,
maal, merel, sekä mös rannoil,
piru tykem pois carkota,
sinä häneld estä ia kiellä,
ettei sais ylös niellä,
meit köyhi tällä tiellä,
sinä rinnois waicuta,
iloill meit edhes saata,
an nähdä wiel oma maata,
kotia mös tervenä toota,
nijn mö sinua sijs kijtäm,
sanodhen Halleluia.

IV

Piippu tekee poika-nulkin
mieleltäkin mieheväksi,
koroittaapi kunniahan,
koska paksu sauvu-pilvi
kuivat posket pullistaapi,
pöllyääpi puhaldaissa
ulos suusta, sieramista.
Kanna, poika, pienyydestä
piippu-nysä nyrkisessä
kotona ja kylässäkin.
Vietä aikas veitses kanssa
lehtiesiä leikatessass.
Anna nenäs alttarina
olla aina pyhän sauvun.
Ehk' ei miellä miehen päähän
tule turhasta tomusta,
eikä öljystä älyä;
mutta mies on merkillinen,
jok' on silmäns' sauvuttanut;
kaunis myös on katseldava,
kuinga kallis omaisuudes
sauvuna nyt sakeana
kymmenessä kiekurassa
kohden pilviä katoopi.

Kasteli kukkaa vanha mummo,
kukkaa ikkunalla.
„Miä on tyttöi, vanha mummo?“

„Kaukana maailmalla.“

„Tiedätkö, millä hän kulkee tiellä,
vaivainen mummo kulta?“

„Tiedä en, - maailma taisi niellä,
taikka jo peittää multa:

kastelen kukkaa, armastani,
muistelen tyttölasta,
tuskinpa jälleen puhdastani
löytänen maailmasta.“

Laulan teille unta uutta,
haudan hiekan hiljaisuutta,
liekö lasteni vilu?

Unten utu maata mataa,
tähtisumu hautaan sataa –
vieläkö lasteni vilu?

Riistan tulen rinnastani,
tuskan polton povestani –
ei enää lasteni vilu.

Yksin
meren kuulto vasten ja taivaan,
yksin
yön vihkimä vaaraan ja vaivaan.
Ah, hyvästi jääkää!
Konsana en minä palaa.

Ankkurit poikki ja pohjaan!
Itseni irti nyt ohjaan.
Sallikaa, jumalat korkeat,
kantava tuuli
sille ken kutsunne kuuli!
Luokaa lempeä hauta,
ellen ma yllä,
kunne mun sieluni halaa!

Trolliusten vasarat
silmiäni takovat
hoi
mies herää!
kevät tekee terää

juna juoksee jyskyttäin
halki kenttäin vihreäin
rentukoita
kulleroita
kevään kultavasaroita

valkoisessa harsossaan
tuomet tanssii syliin
pian
pian joudutaan
kukkivihin kyliin.

--	--